

FOLYTATÁS A 8. OLDALRÓL

„Valamikor 2000-ben szekszárdi segítséggel beindítottuk az iskolabuszt, amellyel a környékről hoztuk be a gyerekeket. Valóság-gal könyörögnünk kellett a szülőknek, hogy engedjék magyar tagozatra fiaikat, lányukat. Megbukott a terv. Pedig volt rá pénz és lett volna gyermek is bőven” – idézi fel az elszalasztott lehetőséget Pozsár József, az RMDSZ elnöke.

Neumann és Teller nem, Lugosi igen

Az impériumváltás, a masszív be-telepítések, az elvándorlás, a kiöregedés, meg az így gondolkodó magyar szülők miatt a száz évvel ezelőtt még egyharmad magyarsággal, ugyanígy svábbal és románval rendelkező húszeszes kisváros etnikai egyensúlya mára teljesen elbillent. Lugos lakossága megduplázódott, a valamikor hétezer felé közelítő magyarsága megfelelő-dött. Ez a térség egyetlen magyar pártján, az RMDSZ szereplésén is pontosan mérhető: míg 2000-ben a szövetség három képviselőt jutta-

tén márványlap őrzi Lugosi Béla nevét is. A városi mozi is a nevét viseli, amit az 1882-ben Blaskó Béla Ferenc Dezsőként született színész valószínűleg nem a temesvári, szegedi vagy budapesti deszkákön vagy a New York-i Magyar Nemzetiségi Színházban nyújtott alakításaival érdemelt ki, hanem az 1931-ben bemutatott Drakula című film főszerepéért kapta. Az Universal filmstúdióban forgatott nagysikerű mozi egyben hírnevet és skatulyát jelentett a bántási művész számára: Lugosit az egész Hollywood erdélyi vámpírként tartotta számon. Amikor szeretett volna kitörni a horror- és zombifilmek bűvköréből, csúfosan megbukott. Drakula nem csak életében, azon túl is elkísérte az egyébként református papi családba született Lugosi Bélát: az 1956. augusztus 16-án bekövetkezett halála után a vérszívó vámpír jelmezében helyezték örök nyugalomra a kaliforniai Culver Cityben. Egy biztos: ha egy helyi romántól ismert magyar személyiség nevét kérdezed, nem Petőfi vagy Kossuth jut eszébe, hanem Lugosi Béla.

gazdag és részletes honlapján egy fél mondatban sem tesznek említést róla. De fájó Teller Ede mellőzése is, akiről a világűrben bolygót lehetett elkeresztelni, de Lugoson utcát sem. Pedig a híres atomfizikus gyermekkorának egy részét rokonainál, a Temes-parti városkában töltötte.

„A kis Ede tizenegy évesen, 1919 nyarán került a városba. Idevalósi édesanyja, Deutsch Ilona hozta Emmi nővérével együtt, hogy felhizlalja. A szegénység elől menekültek a háború sújtotta Budapestről. Lugoson, a rokonoknál naponta háromszor lehetett étkezni, ami a világháborút követő inséges időkben sokat számított” – meséli Király Rozália, aki a bántási településen töltött négy évtized alatt kiváló helytörténésszé nőtte ki magát. Az egészséges táplálkozás ellenére iskolakezdekőkor a két gyerek lebetegedett. Mire kigyógyultak a bárányhimlőből, életbe lépett a trianoni diktátum, és bezáródtak a határok. „Teller Ede önéletrajzi kötetéből tudom, a román hatóságok azzal az ürüggyel tagadták meg kiengedésüket, hogy édesanyjuk lugosi, tehát »román«. Ezért őket is románoknak tekintették, s nem engedték ki az országból” – magyarázza a tanárnő. A gyerekek nem búslakodtak: többnyire unokatestvéreikkel, a Dobó-fivérekkel játszadoztak, a nyarat a Temes partján töltötték, amelynek vizébe csak anyjuk által megkötve merészkedhetek be. Willer Józsefhez, a város neves zenetanárához jártak zongorárákra. Mivel az iskolai oktatás nyelve egyik napról a másikra románra fordult, tanárt fogadtak a gyerekek mellé. Végül 1920 februárjában a család megkapta a különleges engedélyt, amely lehetővé tette a visszautazást Budapestre.

„Teller Ede többé nem tért vissza Lugosra. Szerettük volna meghívni, de levelünkre és a nagyszülei sírjáról küldött fényképeinkre titkára válaszolt. Betegsége nagyon levette, ő már nem tudott írni, rá két hétre elhunyt” – mondja Király Rozália. Az utcanévadással kap-

Drakula öröksége: a Lugosi Béláról elnevezett városi mozi

csolatban hiába a magyar kérés és igyekezet, a román politikusok zsigerből elutasították az RMDSZ igényét. Akadt közülük olyan is, aki a hidrogénbomba feltalálóját háborús bűnösnek nevezte, holott munkásságáért Teller Edét az Egyesült Államokban Albert Einstein- és Enrico Fermi-díjjal tüntették ki, idős korára pedig a National Medal of Science, azaz a Nemzeti Tudományos Medált vehette át.

A helyi románok, bár aránylag toleránsak, sokszor képtelenek megérteni, átérezni a kisebbségi létet. Nem csak a magyar igényeken rökönödnek meg, ennél sokkal apróbb dolgokon is elcsodálkoznak. Ezt bizonyítja Gáll Zoltán Zsolt tiszteletes története is: „amikor Dávid fiam két éves volt, és elvittük a borbélyhoz, az teljesen elképedt attól, hogy a Romániában élő fiunk nem beszéli az állam nyelvét. Nem beszéli még az anyanyelvét sem, hisz még csak kétesztendő! – próbáltam magyarázni a meglepett atyafinak.”

Pénzéért a fasiszta is lehet hős

Míg Teller Ede személye zavaró tényezőként jelentkezett, a lugosi román városatyák két kéz-

zel szavazták meg, hogy a város régi főtere az akkor még életben lévő Iosif Constantin Drăgan nevet viselje. Kétségtelenül a hazafias érzelmek felkorbácsolása is sokat nyomott a latba, elvégre az Olaszországból hazatérő Drăgan vasgárdista múlttal és a Ceausescuhoz fűződő szoros kapcsolatával büszkélkedhetett, ráadásul oroszlánszerepet vállalt a România Mare heltilap alapításában és a háborús bűnös Antonescu marsall kultuszának felépítésében. A szavazás eredményét mégis a pénz döntötte el, az ország egyik leggazdagabb dollármilliomosaként Iosif Constantin Drăgan akkora summát tett a városháza asztalára, amelyre a döntéshozók nem mondtak nemet. Az agg üzletember adományából felújították a város központját, és minden utca sarkára kibiggyesztették a nevét – hogy mindenki számára legyen egyértelmű, ki az úr a házban. Valamikor nem volt ez így. Jóval a 48-as forradalom és a kiegyezés előtt, már a 18. század végén 1795-ben, amikor Oláhugos először egyesült Németugossal, évente váltotta egymást a város bírója – hol az egyik közösség, hol a másik adta a településvezetőt. A pesti forradalom kirobbanása után, 1848. március 19-én a Három Rózsa Szálló, a mai Dacia Hotel épületén a tizenkét pontos kiáltvány fölött a Szabadság, egyenlőség, testvériség jelszóval ellátott nemzeti zászló lobogott. Később transzparens is megjelentek, amelyeken egy magyar jobb kezével barátilag áttölel egy románt, a ballal egy horvátot.

A Határőrvidék szülöttje, a Lugosra költözött és ott demokratá mozgalmat irányító Eftimie Murgu akkor is hitt a magyar forradalom eszméiben és a kiteljesülésében, amikor az már veszni látszott. A császáriak győzelmé után is Lugos három nagyobb népcsoportja – a magyar, a román és német, valamint az abszolút kisebbséget képező szerb, horvát, zsidó és cigány – még sokáig élt egymás mellett békésen és tiszteltetődően. Az idősebb, tősgyökeres helyiek most is három nyelvet beszélnek...vagy legalábbis beszélnének. Csak lenne kivel.

SZUCHER ERVIN

A helyi románok, bár aránylag toleránsak, sokszor képtelenek megérteni, átérezni a kisebbségi létet. Nem csak a magyar igényeken rökönödnek meg, ennél sokkal apróbb dolgokon is elcsodálkoznak.

tott az önkormányzatba, négy évvel később már csak kettőt, aztán 2008-ban egyet, az újabb választási ciklus után már egyet sem.

Két esztendővel ezelőtt, 2016 nyarán még felcsillant a remény: ha még tizenhárom személy a tulajánra pecsétel, a magyarságnak ismét lett volna szószólója a városi testületben. Egyetlen képviselő a tizenkilenc fős testületben lehet kevés is, elegendő is – helyzet-től függően. Tény, hogy 2020 előtt az RMDSZ semmiképp nem lehet a mérleg nyelve, utána pedig ki tudja... Egy biztos: amíg a magyarság önkormányzati képvisellett – és ezen belül alpolgármesterrel – rendelkezett, jobban működtek a dolgok.

„Nagyon nehéz abszolút kisebbségben politizálni, de még nehezebb, amikor nem is képviseltethet magad” – mondja Pozsár József, az RMDSZ elnöke, aki az ezredfordulótól nyolc éven keresztül alpolgármesteri tisztséget töltött be. A szövetségnek sikerült megvásárolnia az addig bérelt székházát, ami jóval több, mint egy pártkabinet. A csaknem száztíz négyzetméteres belvárosi ingatlan valószínű Magyar Házként működik, ahol a pártgyűléseken kívül könyvtárba és teadélutánokra lehet betérni, de már nőnapozás helyszíne is volt a nagyterem, mint ahogy születésnapokat is szoktak ünnepelni. Továbbá sikerült Szombati-Szabó Istvánról, a két világháború között a lugosi református gyülekezetben szolgáló lelkes-költő-ről utcát elnevezni, Pogány Károlynak, Krassó-Szörény megye egykori főispánjának szobrot emelni, a Lugoson született politikus, jogász és publicista Jakabffy Elemérnek, az Országos Magyar Párt alelnökének, illetve Arató Andor kar-nagynak emléktáblát avatni. Szin-

A magyar közösség a kórházat arról a Neumann Gáspárról szeretne volna elnevezni, aki a múlt század elején telket adományozott a kinőtt városi ispotály helyébe elképzelt új egészségügyi egység felépítéséhez. A városrész a régi lugosi románok köztudatában ma is Neumann-telepként él. A helyiek nem csak az adakozó földbirtokost tartják becsben, Manó nevű testvére is tisztelettel emlékeznek. Az ismert sebész 1911 és 1918 között igazgatta az új kórházat. Ezt mégis egy későbbi igazgatójáról, dr. Teodor Andrei-ről nevezték el. A hivatallóságok előtt Neumann Gáspár teljesen feledésbe merült, a kórház

A kultúrfelelősök: Király Zoltán és felesége a lugosi magyar művelődés alapemberei